

MLADI PLAMEN

LETO V.

DECEMBER 1933

ŠT. 12

Požrtvovalna mladina

Danes je v modi, da se razni blagovestniki obračajo na mladino, ji govore o borbenosti, o upu naroda, o prednji četi i. t. d., bude v nji častihlepje ter narejajo iz nje orodje svojih visokih stremljenj. Iz tiste mladine, ki ni občutila življenja, ki se ji obeta prijetna in udobna bodočnost, ki niti ne pozna svojega naroda, ki je borbeno, ker ji to prija iz borbenosti, kateri se nihče ne zoperstavlja. Ta borbeno mladina se ne bori za življenje, za kruh. Ni se ji treba. Njene besede so: »Slava, čast, junaštvo, veličina, nastop, domovina.« Toda ta mladina ne pozna ne trpljenja kmeta in delavca, sovraži mladino, ki živi v bedi, brezposelnosti in gine na dnu. Ker last te mladine je sijaj, slava, to mladino obšipajo s cvetjem in ji vzklikajo... Ker to so dediči tega sveta.

Tista požrtvovalna mladina, ki ne pozna navdušenja, pa nima ne preteklosti, niti sedanosti. Njena mora biti le bodočnost. To ni »Zlata mladina«. Ona pričakuje le bedo, zlo, brezposelnost. Mezdni delavec — brezposelni postopač. Ta mladina se je v bedi osvobodila. Ne prejema bogastva od družbe, zato tudi ne mara njenih laži. Okusila je življenje, spoznala je ničnost usiljenih resnic. Spoznala je, da je njeno edino orožje njena lastna požrtvovalnost. Spoznala je, da je posameznik nič, brezpomembna ničla v velikem dogajanju. Preko trpljenja gre naprej v svojo bodočnost. Vztrajno gre naprej; v tem je njena borbenost.

So časi, ko misli »borbeno« mladina, da je njen čas, da na njej sloni rešitev obstoječega sveta, da ona vodi preteklost v bodočnost. Toda žuljave roke požrtvovalne mladine in njena izstradana lica nam povedo, da nima tisti bodočnosti, ki je poln nadutosti, temveč tisti, ki poseduje delo, tisti ki trpi, se žrtvuje in umira.

Marksizem in polom II. internacionale

Ne bomo se spuščali v podrobno analizo reformizma na eni in marksizma kot svetovnega nazora ter kot proletarske ekonomske in sociološke teorije in metode na drugi strani; dotakniti se hočemo le na splošno gospodarsko-političnih vprašanj s stališča marksistične kritike, posebej pa raziskati vzroke za nastanek in propad reformizma II. internacionale.

Že ob začetku zmage kapitalističnega nad fevdalnim redom je začutil sicer še ne dovolj razviti proletarijat protislovja meščanske družbe, ki so našla izraza v spisih Babeuf-a v času velike francoske revolucije in nato v utopističnih sistemih socialistov Saint-Simon-a, Fourier-a in Owen-a. Kakor pa so bili ti utopistični sistemi sicer idejni izraz nasprotja med delom in kapitalom, tako so ostali le poizkus po prosti fantaziji izkonstruirati bodočo družbo. Šele K. Marx jih je po temeljitem proučevanju kapitalističnega načina proizvodnje nadalje razvil in znanstveno utemeljil.

Ker je bilo delavstvo v početku razvoja moderne industrije, ki ji je bilo odprto široko polje za razmah, še v tesnih zvezah z malomeščanstvom, zlasti s kmeti, so imele še dokaj vpliva na delavski pokret razne malomeščanske ideologije. V I. internacionalni (1864.—1872.) so se vršile hude borbe z oportunističnimi strujami tedanjega delavskega gibanja, ki so jih zastopali angleški trade-unionisti, francoski proudhonisti, nemški lassallevci itd. Kolikor bolj pa se je razvijala veleindustrija in ž njo moderni proletarijat, toliko močnejše in enotnejše je postajalo delavsko gibanje s svojo lastno marksistično ideologijo.

Mogočen razvoj kapitalizma v zadnji tretjini 19. in začetkom 20. stoletja, ki je dovedel do končne razdelitve še nerazdeljenega sveta med posamezne imperialistične države, je ustvarjal razmeroma ugodne pogoje za socialne reforme in gospodarsko-politične koncesije proletarijatu. Ekstraprofiti velikopokrajstov so bili mogoči na račun cenениh delovnih sil kolonialnih in polkolonialnih narodov. Svetovni trg se je še vedno lahko razširjal v kapitalističnih razmerah ekstenzivno in intenzivno. V dobi II. internacionalne (od l. 1889.) do začetka svetovne vojne je socialna demokracija vsaj še v teoriji stala na marksističnem proletarsko-razrednem stališču. II. internacionala, ki je sicer pripravljala ugodna tla za širok razvoj delavskega pokreta, tako v pogledu vzbujanja delavske razredne zavesti, kakor tudi v organizatoričnem oziru, se je vendar vedno bolj udinjala v svoji praksi izključnemu oportunizmu in reformizmu. Nemška socialdemokracija je igrala skoziinskozi najvplivnejšo vlogo v II. internacionali.* Ze l. 1891 je nastopil Vollmar, a koncem 90-tih let E. Bernstein s svojim teoretičnim poizkusom revizije marksizma. Najodločnejšo borbo proti revizionizmu je vodil K. Kautsky poleg F. Mehring-a in Roze Luxemburg, toda v praktični politiki je koncem koncev zmagal revizionizem, ki je bil sicer v prvi polovici 90 ih let zadrževan po gospodarski krizi (1893). Ta dvoiličnost je prišla do izraza tudi v Erfurtskem programu (l. 1891.), katerega teoretski del je povsem marksističen, a njega praktično političen del vsebuje demokratsko-politične zahteve. Koren revizionistične politike je tvorila takozvana »delavska aristokracija« (strokovni voditelji, vrhovi socialdemokratskih organizacij, ki so se rekrutirali deloma tudi iz vrst malomeščanstva). Klica nasprotja med teorijo in prakso je bila torej podana že takoj spočetka ustanovitve II. internacionalne. Napredek svetovnega gospodarstva sploh, posebej pa industrije je dopuščal buržuaziji, da je mogla dajati delavstvu brez prevelikih bremen gotove socialno politične koncesije. Krize so bile razmeroma kratke in manj občutne kot je današnja, ker so bile dane še velike možnosti za razširjenje trga in izseljevanje brezposelnih. Zato so sindikati in konzumi v tej dobi procvitali. Med socialističnimi voditelji se je utrdila vera v možnost mirnega »zraščanja kapitalizma v socializem«. Da pa prikrijejo odstop od marksizma in da obdrže zavedno delavstvo na svoji strani, so voditelji socialdemokracije stalno uporabljali še nadalje marksistično frazeologijo. V dobi relativno mirnega razvoja kapitalizma še ni prišlo nasprotje med delom in kapitalom do svojih najstrašnejših posledic. Svetovna vojna in njej sledeči socialni pretresi so pa prisilili socialdemokracijo, da je spravila svojo oportunistično politiko v njej odgovarjajočo teoretično obliko, če ni hotela opustiti svojega načelnega kapitalistično-razrednega stališča. Kautsky se je tudi v teoriji približal v bistvu Bernsteinu. Ne samo praksa, temveč tudi teorija socialdemokracije je prenehala biti marksistična. Če opazamo danes razkroj in polom II. internacionalne, ne moremo upravičeno reči, da je to polom marksizma kot v gospodarskih razmerah utemeljenega gibanja in njemu odgovarjajoče teorije, temveč le polom politike odstopanja od marksizma, polom lažimarksizma, reformistične in oportunistične smeri v teoriji in praksi delavskega pokreta v dobi finančnega kapitalizma.

Kateri so tipični znaki finančnega kapitalizma ali imperializma? Koncentracija kapitala je dosegla tako stopnjo, da so dani že vsi objektivni pogoji za načrtno, sistematično urejeno gospodarstvo v celoti. Veleproizvodnja je v najrazvitejših kapitalističnih državah (Amerika, Nemčija, Anglija, Japonska, Francija) monopolizirana v rokah bančnega kapitala, ki je kar najtesneje povezan z industrijskim kapitalom. Namesto blaga se vedno bolj izvažata kapital, kar povzroča najhujše tekmo za izvore surovin, za razdelitev sveta med imperialiste. Konkurenco med industriji posamezne države, katero so več ali manj preprečili trusti, karteli itd., nadomešča konkurenca med imperialističnimi državami in imperialističnimi skupinami držav, ki se kaj rada razvije v oborožen konflikt. Ves svet predstavlja enoten gospodarski sistem, krize zavzemajo vedno bolj svetoven obseg in se ne dajo več učinkovito reševati z lokalnih vidikov. Trajen sporazum med vsemi imperializmi je nemogoč, zaradi neenakomernega razvoja kapitalizma v različnih deželah. Pojavljajo se nove kategorije kapitalističnega razreda, ki

* M. Beer: Opća historija socijalizma i socijalnih borbi. Zagreb.

ne nastopajo več v produkcijskem procesu, temveč samo režejo kupone in spravljajo profite v žep (rentiriji). Na drugi strani se ustvarja »delavska aristokracija«, vzdrževana z ekstraprofiti velekapitalistov.

S pospešenim razvojem finančnega kapitalizma so se njega nasprotja zaostriła do skrajnih mej. Današnja faza gospodarstva, ko je ekstenzivno in tudi intenzivno razširjenje kapitalističnega tržišča v glavnem skorajda že zaključeno, ko ni več povsem svežih trgov (niti za blago niti za delavno silo, saj celo tako oddaljene dežele, kakor je Južna afriška zveza postavljajo v stiski carinske barijere in omejujejo naseljevanje inozemskih delavcev z določenimi kvotami za posamezne države) — šele jasno potrjuje pravilnost Marksove ekonomske teorije. Šele sedaj se končno javljajo po Marxu odkriti zakoni kapitalističnega gospodarstva in družbe v svoji najopasnejši obliki.

V zvezi s prvim in kot njega posledica se javlja drugo nasprotje med posameznimi imperialističnimi državami, ki se bore za vire surovin in tuje trge. Imperializem pomeni borbo za novo razdelitev že razdeljenega sveta. To nam dokazuje: valutni dumping Japonske, Anglije, Amerike in v posebni obliki (s pomočjo različnih vrst vezanih mark, ki se dajo realizirati le v notranjem blagovnem prometu) tudi Nemčije; nadalje carinske, devizne in valutne omejitve, sistemi kontingentiranja in preferenc v zunanje-trgovinski politiki držav, še posebno pa avtarkične in državnokapitalistične tendence v cilju, da bi države z lastnimi sredstvi omilile krizo in se osamosvojile v proizvodnji od inozemstva, kar igra važno vlogo v slučaju vojne. Ta gospodarska vojna se utegne izcimiti v oboroženem konflikt. Propaganda za revizijo pogodb vsaj v notranjosti izvestnih držav postaja več ali manj glasna, kakor se pač razvija mednarodno-političen položaj; istotako se javljajo direktno ali indirektno želje po novih kolonijah v državah z malo ali brez kolonij (Nemčija, Italija, Amerika). Japonska pa je, izstopivši iz Društva narodov, že okupirala Mandžurijo. Revolucije in vojaški spopadi v srednji in južni Ameriki v zadnjih letih so znaki trenja med angleškim in ameriškim kapitalom. Društvo narodov se krha, h čemur je pripomogel že zadnji izstop Nemčije, ko so se že itak uveljavljale tendence, da se rešujejo važnejši spori med velesilami izven okvira Društva narodov. Kakor razne carinske in svetovno-gospodarska konferenca v Londonu, zgleđa, da tudi razorožitvena konferenca ne bo dosegla zaželjenega uspeha.

V zvezi z obema je tretje nasprotje med malo skupino vodilnih imperialističnih držav na eni in kolonialnimi, polkolonialnimi ter odvisnimi deželami na drugi strani. V prvih časih kolonialnih osvajanj je kapitalizem razmeroma lahko izžemal in zatiral kolonialne narode. Ko pa je v tem namenu gradil železnice, tovarne, velika industrijska in trgovska centra, je ustvarjal s tem objektivne pogoje za razvoj modernega nacionalnega in proletarskega gibanja. Tako smo imeli veliko revolucijo na Kitajskem, nemire v Egiptu, francoski Indokini, Maroku, Siriji, v zadnjem času pa gandistično gibanje v Indiji. Vsi ti pojavi ogrožajo ekstraprofite imperialističnih držav, ki so bili gospodarski pogoj za tvorbo »delavske aristokracije« in za večje ali manjše blagostanje srednjega stanu (malomeščanstva) posebno v predvojnih časih.

Nasprotje med kapitalističnim ter sovjetskim gospodarstvom in nasprotje med agrarnimi in industrijskimi državami je tudi v tesni zvezi z gori omenjenimi protislovji.

Kakor smo že omenili, so izpodkopani ekonomski temelji »delavske aristokracije« in malomeščanstva. Splošno že prevladuje skrb za eksistenco. Malomeščanstvo z buržuazijo vred ne veruje več v mednarodno harmonijo interesov, kakor tudi ne več v demokracijo. Namesto ideala enakosti prihaja gospodarstvo finančnega kapitala, skrivajočega se pod plaščem ekskluzivnega nacionalizma in rasizma Mussolinijevega in Hitlerjevega kova.

V takih razmerah je moralo priti do poloma socialdemokratske teorije in prakse. — Marksov nauk o protislovjih kapitalizma je socialdemokracija odkrito zlasti po svetovni vojni nadomestila s čisto buržuaznim naukom o vedno večjem blagostanju delavstva in harmoničnem razvoju kapitalizma; teorijo o krizah in osiromašenju proletariata je vrgla v koš; nauk o razredni borbi je nadomestila z bajko o »demokratizaciji« kapitalizma. Zavrgla je misel o neizbežnosti vojn, dokler obstoja kapitalistični sistem ter varala delavstvo s pacifističnimi iluzijami. Vzbujala je nade v demokratsko zraščanje kapitalizma v socializem. Fašizem je tolmačila kot izključno malomeščanski pokret in kot normalen prehod v socializem. Izneverila se je mednarodni solidarnosti, takoj ko se to ni več skladalo z interesi finančnega kapitala. Zanemarjala je in ravnodušno gledala na kmečko vprašanje. V nacionalnem vprašanju se je omejevala na izjave o »enakopravnosti narodov«, a še to le tako zvanih civiliziranih. Praktično pa je podpirala lastno buržuazijo v zatiranju kolonialnih in odvisnih narodov.

Z razvojem splošne krize kapitalizma gre sporedno tudi razvoj krize II. internacionale in posameznih socialdemokratskih strank. V zunanji politiki predstavljajo raz-

like med socialdemokratskimi strankami II. internacionale le razliko med različnimi interesi veleimperialistov, kar se posebno jasno izraža v odločilnih trenutkih, kakor je nastop fašizma in vojna. V notranji politiki socialdemokratskih strank se pa kaže več ali manj jasno v skladu z gospodarsko strukturo, kakor tudi z jakostjo in obsegom gospodarske krize v posameznih državah, v glavnem dvoje smeri. Na eni strani se pospešuje fašizacija onih elementov v soc. dem. strankah, ki so z buržuazijo najbolj zraščeni, na drugi strani pa se javlja težnja, da se vztraja na stališču dosedanje marksistične frazeologije in demokracije. Načelne razlike med njima pa ni. Obe smeri zastopata faktično kapitalistično stališče. Razlika je le v oceni položaja in primerne taktike, ki bi naj jim ohranila večino delavstva, kmetov in mestnega malomeščanstva. Današnja socialdemokracija stoji v isti vrsti z liberalno buržuaznimi, klerikalnimi, kakor tudi fašističnimi strankami. Polom socialdemokracije ni samo polom ene stranke, temveč polom vseh meščanskih »demokratičnih« strank. Sedanja kriza demokracije pomeni krizo kapitalizma.

Razvoj nemške socialdemokracije po vojni najbolj jasno izpričuje nevzdržnost in polom reformistične teorije in prakse. Nemška social-demokracija je bila steber II. internacionale pred in po svetovni vojni. Socialdemokratska Prusija je bila njena trdnjava, poizkusno polje za demokratično zraščanje kapitalizma v socializem. S Hitlerjevimi nastopom pa je bila izgubljena večina socialnopolitičnih pridobitev delavstva. Na tem poizkusnem polju ni zrasel socializem, pač pa fašizem. Socialdemokratska stranka je s svojo pasivnostjo in cepljenjem delavstva utrla pot Hitlerju. Ze l. 1914. je izdala svoj program z glasovanjem ogromne večine za vojne kredite in s propagando za osvajalne načrte nemškega imperializma. L. 1918. ko so se zamajali temelji imperializma, so razni socialdemokratski voditelji Noske-jevega kova poklicali na pomoč stare cesarske generale za borbo proti naprednemu socializmu. Ko je Pappen, član kaste nemških junckerjev, 20. julija 1932., pregnal z ducatom vojakov socialdemokratsko prusko vlado brez najmanjšega odpora, je proletarijat spoznal bankrot socialdemokratskih teorij o »demokraciji, ki vodi v socializem«. 30. januarja in 28. februarja l. 1933. se zopet ni ganilo socialdemokratsko vodstvo, ko je Hitler prevzel oblast v Nemčiji. Še več, socialdemokratski voditelj Wells, član biroja II. internacionale, iz katere je nato izstopil, je 24. marca 1933. izjavil, da je socialdemokracija pripravljena podpirati Hitlerjev notranje- in zunanjepolitičen program, ki pomeni rušenje versailleske mirovne pogodbe in s tem vojno. Medtem ko so socialdemokratski voditelji Wells, Leipart, Stampfer in drugi pristopili v Hitlerjev tabor, se poizkuša izmotati iz kočljivega položaja del socialdemokratskih voditeljev v emigraciji (v Pragi) s čudno tezo: o diktaturi proletarijata brez ustaje.

Podoben razvoj opazamo tudi v francoski socialdemokratski stranki. Na kongresu v Parizu letos julija meseca se imeli ostre diskusije levičarji pod vodstvom Leona Blum-a in desničarji pod vodstvom Renaudel-a, Marquet-a Déat-a in drugih. Levičarska večina stranke stoji še več ali manj v teoriji na stališču »ortodoksnega« marksizma, desnica pa vedno bolj prevzema v bistvu hitlerizmu podobno ideologijo. Toda načelne razlike med njima ni. Šaj se je po poročilu »Jutarnjega lista« z dne 10. oktobra 1933. leвица izjavila v svojem glasilu »Populaire«, da je že pripravljena podpirati desnico. Proti obema strujama se je pa pojavila radikalna opozicija že spomladi na kongresu v Avignon-u.

Tudi v avstrijski socialdemokraciji se dviga radikalna opozicija proti »levim« teorijam Otto Bauer-ja in desnim teorijam Dannenberga ter sploh proti vodstvu socialdemokratske stranke, ki je pod geslom »obrambe demokracije pred fašizmom« opravičevala pri delavstvu svoje pasivno zadržanje in podporo avstrijskemu klero-fašizmu, ki že grozi, da popolnoma ukine parlamentarni sistem z novo ustavno reformo v pravcu stanovske države.

Pod vplivom izkustev dosedanjih dveh »delavskih vlad« v Angliji in Hitlerjevega nastopa v Nemčiji je tudi Neodvisna delavska stranka Anglije sprejela letos na svoji 41. letni konferenci v Derbyju resolucijo o izstopu iz II. internacionale.

Socialdemokracija zgublja vedno bolj tla med zavednim proletarijatom, ki zahteva odločne akcije, da se vendar že enkrat reši njegov težak gospodarski položaj. S propadanjem socialdemokracije pa še ni uničeno delavsko gibanje. Niti fašizem ne more trajno zadušiti proletarskega gibanja, ki so ga poizkušali že različni državniki (Bismarck), v času z neprimerno ugodnejšimi pogoji za kapitalizem, kot jih ima v današnji krizi, toda brez uspeha.

Fr. Klinar, Ljubljana.

Problemi današnjega časa

Made in Germany.

»Made in Germany«, ta napis smo videli včasih na skoro vseh izdelkih, ki so prihajali iz Nemčije. »Made in Germany — nemški izdelek«, to je bil znak da je dotično blago prvovrstno v snovi in izdelavi. »Made in Germany«, to je dokaz nemškega napredka, civilizacije in kulture.

In danes?

Hitler, se zdi, bi rad vse obrnil na glavo, vse predrugačil, toda ne v napredovanju, marveč v nazadovanju. Gospodarsko ostane pri starem. Vse premoženje v rokah junckerjev in veleindustrijalcev. »Pod nobenim pogojem ne trpi voditelj kakšnih eksperimentov v gospodarstvu« (dr. Mayer, eden izmed Hitlerjevih državnikov). Pač! Pravijo celo, da dela Hitler na to, da se v kmetijstvu in v obrti počasi zavržejo modernejši stroji. Uvedejo naj se zopet plugi na vprego, oblič, ročna žaga in statve. S tem se povrnejo idilični stari časi in s tem se omili tudi brezposelnost, zakaj primitivna proizvodnja zahteva več ljudi nego moderni stroji. Sploh ve nemško režimsko časopisje (saj nerezimskega niti več ni) mnogo povedati, koliko je že storila Hitlerjeva vlada za omiljenje brezposelnosti. Ako pa natančneje pogledamo, vidimo porazno sliko. Število zaposlenih se je povečalo samo v dotičnih ustanovah in panogah industrije, ki jih vzdržuje vlada. Brezposelnosti ni v koncentracijskih taborih, v N. S. D. A. P. (Hitlerjeva stranka) in pa v vojni industriji. Po službenih podatkih so v teh panogah črtali iz spisov nezaposlenih kakih 400.000 ljudi. Hitlerjevci trde, da so zaposlili 2 milijona ljudi (kolikor so jih namreč črtali iz seznama nezaposlenih). Ako teh 400.000 odštejemo od dveh milijonov, jih še vedno ostane 1.6 milijona. Kje so pa te zaposlili? Takole: podpore ne dobivajo več in so zato izbrisani iz seznama nezaposlenih. In sicer so to: marksisti in Židje, konfiniranci v koncentracijskih taborih in begunci v inozemstvu. Za tem so poklicali na delo 300 do 500 tisoč ljudi. Ko so jih pozvali na delo, so jih obenem izbrisali iz seznamov nezaposlenih. Vemo pa, da na delo poklicati in delo dati ni vseeno. Zaposlili so dejansko samo 25.000 ljudi. Drugi pa ne dobivajo podpore, so izbrisani iz seznama nezaposlenih in so torej po hitlerjevski logiki zaposleni. Izbrisali so tudi del nezaposlenih hitlerjevcev, ki dobivajo podporo radi svoje službe. Dalje so izbrisali vse nezaposlene ženske, a doslej zaposlene so odpustili. Namesto njih so zaposlili moške. Tako so znižali nezaposelnost za kakih 100.000. Končni rezultat: pred Hitlerjem 6.2 milijona brezposelnih, sedaj baje le 4.2 milijona brezposelnih, to je takih, ki prejemajo podporo. Število dejansko nezaposlenih pa je ostalo skoraj isto. »Prager Presse« z dne 27. septembra t. l. je v svojem uvodnem članku napisala, da so se v mestu Dortmundu nekega jutra na vidnih mestih pojavili napisi: »Adolf Hitler, gib uns Brot — sonst werden wir wieder rot!« Ta letak so razširjali sami ljudje iz Hitlerjevih napadalnih oddelkov (S. A.) kot svoj letak, tako da je ta parola v nekaj dneh preplavila deželo. Tako je torej razpoloženje v vrstah delavcev, ki so zapustili »marksizem« in se z velikimi nadami obrnili k Hitlerju. Ljudje, ki vedo, kako je s »padanjem« nezaposlenosti in kako je z redukcijo plač in s povišanjem cen, tisti, ki vedo, da so Thyssen in Krupp-Bohlen poleg Hitlerja prvi gospodarski vodje današnje Nemčije, ti ljudje ne nameravajo zapustiti socializma in zahtevajo izvedbo socialnega programa. V zadnjem času uide skoro sleherni dan po nekaj mladih Nemcev čez mejo v Francijo in se prijavljajo francoskim oblastem za vpis v tujsko legijo. Pravijo, da je za nje bolje, če pomro v Afriki, kakor pa da bi še dalje živeli v Hitlerjevi Nemčiji.

14. oktobra je Nemčija izstopila iz Zveze narodov in zapustila tudi razorožitveno konferenco. Nemški fašizem trga vse obveze, ki so Nemčijo vezale kot članico Društva narodov, in izstopa iz tega društva. Prav tako je bil storil japonski fašizem, ker ni mogel upravičiti vpadanja v Kitajsko. Zveza narodov ni priznala Nemčiji pravice, da bi se oboroževala kot se oborožujejo druge države. To smatra Hitler za nepriznavanje nemške enakopravnosti z ostalimi vlesilami. Zato izstopa iz Društva narodov. Predsednik Hindenburg je razpustil Reichstag in razpisal volitve za 12. november 1933. Te »volitve« naj bi pomenile, da hitlerjevstvo tudi upošteva voljo naroda, 95 % volilcev je glasovalo za politiko Adolfa Hitlerja. Za Hitlerja je volilo tudi okrog 90 % konfinirancev v koncentracijskih taborih. Nekdo je k temu dejstvu bistroumno pripomnil, da so potemtakem ti konfiniranci pač najboljši pristaši režima in najboljši državljani. Zakaj so potem zaprti? Treba bi jih bilo vsekakor spustiti na svobodo in zapreti nekatere druge namesto njih...

Tovarnar orožja Krupp je z velikim navdušenjem pozdravil izstop Nemčije iz Društva narodov. Kako ne bi! Nemčije ne vežejo več nobene obveze glede oborože-

vanja. Kruppova tovarna je dobila od države toliko naročil, da je lahko zaposlila še 4116 delavcev in nameščencev. »Kšeft« gre torej dobro. (Mimogrede naj še omenim, da so v zvezi z nejasnostjo v vprašanju razoroževanja delnice velikih angleških tovarn orožja zelo poskočile v ceni. Razorožitvena konferenca v Ženevi je zaspala, a njeno smrčanje se najbolje sliši v vseh tovarnah orožja...)

Progon Židov v Nemčiji se nadaljuje. V berlinskih bolnicah je bilo v zadnjem času odpuščenih iz službe 161 zdravnikov-Židov. Temu je sledilo tudi preganjanje Židovskih lekarnarjev. Vlada je izdala uredbu, da ne sme biti noben uradnik Žid. Dozdaj so uradniška mesta imeli povečini Židje. Na Saškem so oblasti prepovedale uporabljati v bogoslužju besedi »amen« in »aleluja« in ju zaukazale nadomestiti z nemškimi izrazi. Amen in aleluja sta namreč hebrejski besedi, torej židovski, in zato ne smeta imeti mesta v nemški cerkvi. Pričakujemo lahko, da bodo hitlerjevci nekega dne pometali iz cerkve vse slike Kristusa in apostolov. O teh je namreč znano, da so bili čistokrvni Židje. Za slovite pasionske igre, ki se bodo vršile prihodnje leto v Oberamergau-u so predpisale oblasti, da ne sme imeti noben igralec, razen tistega, ki bo igral Judeža Iškarijota, nearijskega izgleda. Kristus mora biti visok ter mora imeti modre oči in plave lase... Neka igralka, ki je zajamčeno arijskega pokolenja tja do prababice, je imela to nesrečo, da so ji bili lasje črni. Radi tega sumljivega dejstva je bilo malo upanja, da bi dobila kakšen angažman. Zato se je je usmilil berlinski urad za narodno blagostanje in ji podaril 12 mark, da si dá pri brivcu pobarvati lase v svetloplave, ker le tako je gotovo, da bo dobila angažman.

Nedavno tega so glajhšaltovana društva slepcev izključila iz svojega članstva vse slepce-Žide, razen onih, ki so mogli dokazati, da so oslepeli na fronti, boreč se za kajzerja.

Ministrstvo prosvete v Turingiji je izdalo naredbo o javnih knjižnicah, v katerih pravi med drugim: »Ljudske knjižnice morajo imeti samo take pesnike in pisatelje, ki stoje na stališču krvne skupnosti. Posebno se morajo odstraniti proizvodi židovskega duha. Najstrože je prepovedano imeti knjige, ki vsebujejo propagando razrednega boja, marksizma, pacifizma, protiverskega pokreta in panevropske ideje.« Nemčija, še pred nedavnim najbolj napredna država v pogledu izdajanja in čitanja knjig, je postala pod Hitlerjem najbolj nazadnjaška uničevalka vsega, kar je govorilo v korist napredka, miru in reda.

Ob koncu oktobra je bil za štiri tedne ustavljen eden najbolj razširjenih nemških katoliških listov: »Katholische Kirchenblatt«, ki izhaja v Arnsbergu. Prepoved je bila izdana, ker je list objavil nek članek, »ki spravlja v nevarnost državnih red«. Hitlerjevci se boje torej celo tolikanj pohlevnih in za režim vnetih katoličanov.

Sicer pa ves nemški klerikalizem vneto trobi v Hitlerjev rog. Westfalski protestantski škof Hossenfelden je dejal v nekem svojem cerkvenem govoru: »Bog je poklical Führerja, Führer pa narod. Bog je dal, da so postali Nemci zopet narod. Radi tega je Führer največji človek za Luthrom.«

Katoliški duhovniki in škofje ne pridigajo nič drugače. Kaj drugega bi bilo, če bi Hitler izgnal iz Nemčije vse jezuite, kakor so jih Španci.

Tako izgleda današnji »Made in Germany — nemški izdelek« ...

Martin Luther.

10. novembra t. l. smo praznovali 450letnico rojstva največjega nemškega (in ne samo nemškega) reformatorja Martina Luthra, sina preprostega rudarja iz Mōhra.

Luther se je rodil in živel v dobi, ki je značilna po svojih pretresih, verskih, političnih in ekonomskih, ko je družabni ustroj tedanje Evrope prispel do vrhunca notranjih, močnih in nepremostljivih protislovij. Cela vrsta dogodkov, odkritje Amerike, prihod Turkov, dolgotrajni kmetski in meščanski boji so spremljali eno celo stoletje formiranje nove Evrope na vseh poljih ekonomskega, političnega in verskega življenja. Ta velika doba je dala svoj simbol, svojega reprezentanta iz kmetsko delavskih vrst, dala je eno od najmočnejših podob celokupne nemške zgodovine, dala je Martina Luthra.

V bedi in pomanjkanju je potekla Luthrova mladost. Le z izredno energijo je mogel dokončati svoje študije. Imel je plameneče srce, nenavadno govorniško moč in bil je strasten prepirljivec. Kot takega so ga poslali Avguštinci v Rim, da bi se v njihovem imenu boril proti nekim novotarijam, ki jih je Rim nameraval uvesti.

Upornega, čutečega in versko strogega Nemca je razočaral Rim, v katerem je vladal duh razuzdanega Borgie in Julija II. Pa tudi ostala duhovščina vse Evrope ni predstavljala tistega ideala, ki sledi iz evangelija. Kler je padel moralno na najnižjo stopnjo. Papeštvo je izgubilo avtoriteto. Ogromna bogastva so se zbirala v rokah cerkvenih magnatov in samostanskih organizacij. V tem pogledu je celo fevdalno plemstvo

stopilo v ozadje. Vse to je s težkim bremenom pritiskalo na splošno gospodarstvo. Posebno težak je postal položaj kmetijskega stanu v Nemčiji. Vse to se je zlilo v močan krvavi pokret, ki je pretresel temelje tedanje Evrope ter zahteval spremembe gospodarskega, političnega in verskega življenja.

Luther je bil tisti, ki je — bi dejal — sprožil to gibanje. V svojih predavanjih, pridigah in spisih je ostro kritiziral Cerkev in njene nauke. Vsa nemška javnost, samostani in vseučilišča so z navdušenjem sprejeli njegovo evangelistično učenje. Obupane kmetijske mase so videli v tem čistem evangeliju svoj kmetijski program, ki naj bi upravičil še zadnja preostala sredstva za izhod iz neznošnih gospodarskih, socialnih in pravnih razmer.

Ljudstvo je živelo v duševni temi in zaostalosti. Edini daljni ideal, ki je še preostal v splošnem ekonomskem razsulu, je bil Kristus in njegova pravica. Mistično vero v evangeljski ideal in v posmrtno življenje je bilo poslednje, kar je srednji vek v popačeni obliki zapustil potlačeni evropskim masam. To poslednjo svetinjo je tedanje papeštvo izbrabilo kot sredstvo za izkoriščanje ljudstva. Vera in neznanje se je spretno pretvarjalo v denar, s katerim so se okoriščali predvsem cerkveni krogi: škofje in papeži. Razvila se je pravcata trgovina, katere predmet so bili odpustki. Za denar so slepemu ljudstvu prodajali odpustitve grehov in kazni zanje, rešitev iz vic, torej »gotovo mesto v nebesih«. Spicelist za to je bil dominikanec Johan Tetzel.

Idealni Martin Luther se je temu z vsem ognjem svoje duše uprl ter vzbudil pravo socialno in gospodarsko gibanje v nemškem ljudstvu. Kmet se je bolj zavestno nego kedaj prej začel vpraševati, ali je pravično, da je človeštvo razdeljeno v dva razreda, v gospodarje in podložnike. Luthrovih naukov se je oprijemalo predvsem delovno ljudstvo in nižja duhovščina, ki je živela v bedi. Zdelo se je, da bo slava Rima zatonila. Rim se je rešil le s tem, da je v njem zmagal novi duh, ki je prihajal iz Španije, duh fanatičnega Ignacija Loyolskega.

»Modri orel.«

Hooverovemu ponesrečenemu poizkusu, da bi zavrl katastrofalno krizo v Ameriki in zopet vzpostavil prosperiteto, sledi Rooseveltov poizkus. On se naslanja pri tem na najboljše ekonomiste USA, tako zvali »Trust možgan« in na tehnokrate s Kolumbijske univerze. Preskrbel si je vprav diktatorsko oblast, da uvede prisilno kartelizacijo industrije, da sme znižati in povišati carine, da lahko zniža vrednost dolarja za 50 %. In res je dosegel nekaj uspehov. Tako, da je celo pravoverni marksist Leon Blum izjavil, da je Roosevelt izpolnil del socialističnega programa.

Kje tiče vzroki tega gospodarskega poleta? Ker je znižal vrednost dolarja, so ljudje, v mišljenju, da bo njegova vrednost še nadalje padala (inflacija), začeli kupovati blago in nepremičnine. Produkcija je dobila s tem nekako vzpodbudo. Drugi vzrok pa je pospešeno oboroževanje USA v zadnjem času. Kovinski koncerni so dobili velikanska naročila. Tudi je dobil Roosevelt pooblastilo, da sme izdati za javna dela 3,3 milijarde dolarjev. Pričakujoč velikih naročil so nekatere gospodarske korporacije povečale svojo proizvodnjo. Da bi dvignil cene bombažu, je Roosevelt obdavič vsak funt bombaža s 4 in pol centa. Nabrani denar bi se razdelil med tiste farmerje, ki se obvežejo uničiti del bombažnega pridelka oz. zmanjšajo posebno površino. S tem je uspelo vladi doseči »velike uspehe«. Cene bombažu so se dvignile radi zmanjšanja zaloge in radi tega, ker so ga fabrikanti hiteli kupovati z namenom, da bi pri naraščanju cen profitirali. Rasle so seveda tudi cene drugih pridelkov. Ta špekulativni manevar je tretji vzrok Rooseveltovemu uspehu.

Četrty vzrok je sledeči. S prisilno kartelizacijo posameznih industrijskih panog je naravno nastalo zaviranje industrije in povišanje cen. Tem bolj, ker je Roosevelt zahteval tudi povišanje delavskih mezd. Radi padca vrednosti dolarja so itak mezde padle za 30 odstotkov.

Vsakdo, ki je količkaj dialektika, bo takoj spoznal, da vodi Rooseveltov poizkus v nove poraze. Razširjenje produkcije brez istočasnega povišanja potrošnje, povišanje ponudbe brez istočasnega povišanja povpraševanja nujno dovede do nove krize.

Inflacija, vojne priprave in spekulacije, — to so osnove, na katerih se je razvil Rooseveltov uspeh. Inflacija, vojne priprave in spekulacije pa so kot uspavalno sredstvo, kot morfij, vbrizgan v gospodarski organizem. Kapitalistom v USA je uspelo v štirih mesecih povišati proizvodnjo za 36 odstotkov, ni jim pa uspelo najti za to blago tržišče. Nastala je nova nadprodukcija, ki bo vedla v novo krizo. Načrtno gospodarstvo v meščanskem okviru je nemogoče.

Pšenica.

V vseh deželah, razen v Združenih državah Amerike, je bila letos izredno dobra žitna letina. To je izzvalo — čujte in strmite! — pravcati poplah v menarodni gospodarski politiki. Mnoge države bodo imele od te letine mnogo pšenice celo za izvoz. In to poleg velikih zalog lanske neprodane pšenice. Celó Anglija, Francija in Nemčija, ki so izrazito industrijske države in so na splošno navezane na uvoz žita, ga bodo letos lahko izvažale. Na svetovnem tržišču bodo udarile skupaj ogromne množine pšenice in cene bodo padale. Vršile so se gospodarske konference (v Rimu, Stresi in Londonu), a brez pravcega uspeha. Ameriški predsednik se je sporazumel z nekaterimi ameriškiimi državami (Kanado, Argentino itd.), da bodo vzajemno zmanjšale posevno površino za 15 odstotkov. Od evropskih držav pa se zahteva, da zmanjšajo svoj izvoz žita.

Najtežji problem pri tem je cena pšenice. Cena je tisto, kar straši USA. Zakaj?

Roosevelt je sicer dosegel, da so farmerji znižali posevno površino, toda oni zahtevajo za to neko odškodnino iz državne kase. Ako pa se obdrži produkcija v isti meri, grozi nevarnost, da se zaloge nagomilijo in povzročé novo padanje cen. To pa pomeni propast zindustrializiranega ameriškega srednjega posestnika in povečanje nevarnosti od strani 17 milijonov ameriških nezaposlenih delavcev. Razlogi, ki silijo Evropo na enaka sredstva, so isti. Mali kmet, kakršen prevladuje v Evropi, je navezan na zemljo. On mora delati. V času, ko je industrija še prospevala, je lahko kmetijo zapustil in je postal industrijski delavec. Danes tega ne more, ker vlada v industriji kriza. On je torej prisiljen prodajati svoje pridelke in to po ceni, ki je globoko pod vrednostjo pridelka. Pri tem zaslužio še trgovci in drugi posredniki.

Zato Roosevelt daje nagrade za zmanjšanje posevne površine, Hitler pa kupuje od kmetov žito in jim celo daje nekake bone, s katerimi lahko plačujejo davke. To pa ne more iti dolgo.

Iz tega bi utegnili kdo sklepati, da obstoji nadprodukcija pšenice sploh. Celó v razpravah »gospodarstvenikov« moremo včasih čitati, da je samo nadprodukcija vzrok krize in obupnemu stanju kmetijstva. Pa temu ni tako. Le površno poznavanje temeljnih vzrokov dovede do takih zaključkov in do sredstev, ki naj bi krizo preprečili.

O nadprodukciji ni govora. To kaže že statistika, ki pove, da je v prvih začetkih krize l. 1926. znašala proizvodnja pšenice le 95 odstotkov od one iz leta 1913. Toda število svetovnega prebivalstva se je od leta 1913. povečalo za nekaj deset milijonov. Torej več ljudstva in manj pšenice, a vendar nadprodukcija! To je v resnici velik paradoks.

Poljedelska kriza se ne more obravnavati in reševati ločeno od krize današnjega gospodarskega sistema sploh. Delovanje industrijske in kmetijske krize je vzajemno in ima enake posledice. Vzemimo samo velikanske mase nezaposlenega delavstva, ki poleg prepolnih zalog žita — gladujejo. Celó v dobi gospodarskega prospevanja so bile povprečne delavske mezde tako majhne, da delavstvo ni moglo nastopati kot odgovarjajoči konzument niti industrijskih, niti kmetijskih proizvodov. Isto velja za kmeta. Ne more se torej govoriti o nadprodukciji poljedelskih in industrijskih proizvodov, kadar oni, ki te proizvode ustvarjajo, ne morejo istih kupovati in uživati. (»Kronika.«)

»Kuba, s krvjo oškropljen otok.«

Že več mesecev objavljajo časopisi vesti, da vladajo na Kubi »neredi«. Toda to je več nego samo nered. Ves otok je spremenjen v taborišče, taborišče vojakov in taborišče poizglodanih kmetov. Vsak dan je nekaj sto ljudi ubitih in ranjenih.

Kuba živi od sladkorja. Ima čez 150 sladkornih tovarn, ki so izvažale v dobi konjunktore letno do 5 milijonov ton sladkorja v Evropo. Kapital je ameriški. Ta kapital si je usužnjil vse prebivalstvo in podkupoval tudi kubanske predsednike. Prvi upori so se začeli l. 1930. Takratni predsednik Machado je pod vplivom ameriških bankirjev streljal na upornike s topovi in strojnimi puškami. Letos v avgustu je dosegla nezadovoljnost ljudstva vrhunec. Proletariat je proglasil splošno stavko. Mathado pa obsedno stanje. Uporniki so oblegali predsednikovo palačo, on pa se je branil z orožjem, obenem pa izdal na ljudstvo nesramen proglas, v katerem poziva narod, »naj se upre obstojnosti Zedinjenih držav in naj podpira njega, ki hoče osvoboditi otok od ameriškega vpliva«. Ljudstvo pa ni nasedlo. V boju se mu je pridružila še vojska. Naposled je moral Machado pobegniti. Njemu je sledil na predsedniškem stolu C. M. de Cespedes, ki pa je bil tudi preveč udan ameriškim interesom. Ta je vladal le mesec dni. Sledil mu je Gran San Martino, ki pa se mu tudi upira vojska.

Amerika gleda te boje in čaka. Toda ni verjetno, da bi ostalo pri gledanju, zakaj

ameriški kapital je zainteresiran na Kubi s poldrugo milijardo dolarjev (25 milijard dinarjev), in teh ne bo pustila. (»Slovenec.«)

Niso samo politične mržnje krive nemirov na Kubi. Na Kubi vlada težka gospodarska kriza; ta pa ni odpravljena n. pr. s pobegom Machada.

Praksa in stanovska država.

Akcija za uvedbo stanovskega reda v državi se razvija v Italiji, Nemčiji, Avstriji, v zadnjem času še v Madžarski in celo v Švici. Propagando vrše oboževatelji Mussolinija in Hitlerja. Zavračanje parlamentarizma in demokracije je lahko delo. Parlamentarna demokracija se je sama pogubila in si ne bo več opomogla. V zameno za parlamentarizem ponuja fašizem stanovsko državo. Stanovska država bi imela stanovske svete. A ti sveti bi bili le peto kolo, ako ne bi imeli odločevalne moči.

Delavstvo dobro ve, kako je prišel italijanski fašizem do oblasti. Spominjajo se tudi hitlerjevskih metod v Nemčiji. Vsakemu delavcu je jasno, da gre tu za ukinitve težko pridobljenih delavskih pravic. Veliki kapital je izročil oblast fašizmu, ki je s tem prevzel nalogo, da zagotovi tistim, ki so mu oblast dali, njihove dosedanje položaje. Fašizem uvaja »avtoritativno oblast« na škodo večine in v korist neznatne manjšine. To je namen stanovske države, kakor si jo zamišljajo fašisti vseh vrst. (»Kronika.«)

Daljni vzhod.

Dogodki na Japonskem vznemirjajo ves svet. Ali se bo Japonska spopadla z Rusijo, ali se ne bo? To je aktualno vprašanje.

Japonska je izrazito kapitalistična država in živ primer imperializma. Dežela obstoji iz 3850 otokov, ki so gorati in slabo rodovitni. Razvila se je industrija, ki pa jo ima v rokah le razmeroma majhna skupina kapitalistov. Obljudenost je zelo velika. Zato je delovna sila zelo poceni. Starši nekako prodajo svoje otroke tovarnarju. Podjetnik daje delavcem hrano, stanovanje in neznatno plačo. Iourni delavnik je običajen. Zato je razumljivo, da konkurirajo japonski izdelki z izdelki vsega sveta.

Razumljivo je, da je gospodarska kriza, ki je prizadela najbolj industrijske države, udarila tudi Japonsko. Najtežja bremena krize pa mora nositi seveda proletariat. Zato je velika nezadovoljnost. Velika preobljudenost in pa kapitalistični pohlep, to sta dva vzroka za imperialistične težnje Japonske. Tako je morala pasti Mandžurija in je v nevarnosti Mongolija.

To bi bil skromen pogled na nekatere važnejše dogodke preteklega leta.

Zbral Aleš Dren, Maribor.

Razgovor o našem kmetu

XII. Zaključna beseda.

I.

Kakor smo ga zanemarjali v vseh dobah ter enostransko prikazovali, kmetskega vprašanja vendarle nismo premaknili z mrtve točke. Pri nas še celo, dasiravno moremo govoriti o vsobčem proletarstvu naše zemlje. Niti književnosti, ki bi podala naravnost socialno sliko slovenske kmetijske vasi, družbe, doma ali poedinca, nimamo. Z izjemo Nekaj Cankarja in dveh, treh knjig, ki so izšle zadnje čase, smo na koncu. Pa čeprav živi med nami brez števila vrhov, »ki jih je zibala kmetijska mati v kmetijski hiši«. Kar smo podedovali od naših prednikov, so večji del le gostilniške epizode Krjavljev in desetih bratov in gostilniško življenje kmetov od zibel do groba. Vmes strašijo zaljubljeni in revni sosedovi sinovi, bahato bogati kmetavzi in romantično zaljubljene device, ki jim samo še manjka svoja čuvstva izliti v lirično — osladne verze. Škoda, da se ni kdo spomnil tudi te romantike. A bodi! Preteklost je bila polna vsega tega

in v modi pri vseh narodih. Mi pa kulturni narod!! — Toda sedanjost!! Kakor da se stoletje ni za nas premaknilo skoro nikamor. Kmet dobiva od svojih sinov pregreto hrano po starih tradicijah lesene sklede. Da se ne razbije! Da bo ostal dober in pobožen. O prelomu in borbeni zavesti ni govora. Tu ne gre za idealiziranje. To je že po naravi smešno. »Ljubi svojo grudo in kmetski domek in prelepo tihožitje!« Ne, treba je globlje! A kaj, ko pa je naturalistično — materialistični prikaz življenja v vseh njegovih oblikah za nas, ki smo hudo pobožen narod vseh mogočih vrlin, pri nas že od nekdanj zelo, zelo grd in pregrešen. Ne zato, ker ni ne resničen, temveč ker ni »resničnost«. Pregraha bi se dala končno tudi še pretrpeti. Le nečesa: nit imamo, nimamo pa — šivanke!

2.

Zemlja revežev, to je naša domovina. Tempelj, poln sejmarjev in farizejev. Svet zase, Sibirija, pokrita z ogromnimi plastmi snega. In zopet predkolumbovska Amerika, polna zlata, zakladov. Mi je ne poznamo, ne zmrzle Sibirije, ne zlate Amerike. Na visokem sedežu učenosti, ki je zabarikadirana v možgane, in ničemurnosti, ki je neprenosljiva lastnina vladajočih beračev, si domišljamo, da je uborni kmetski narod daleč od krepostnega življenja. Da je poln slabih lastnosti, nečistih strasti in neodpušljivih grehot. Da je tako rekoč neke vrste »žival«. In če n. pr. brata Malija, ne izrodka, temveč zakonita potomca današnjega časa, ubijata z določenim namenom, s hladnokrvno pripravo, ko da gre pojesti kos kruha, nas pretresa, da histerično zavijamo proti nebu nedolžne oči in se z gorečo čednostjo bijemo po prsih, roteč se in vzdihujoč: morala naroda propada, narod drvi v pogubo, trepa preporoda!

Ob eni lastovki gledamo pomlad. In se ne vprašujemo, odkod ta lastovka. Zdi se, da smo kakor berač s prazno malho: samemu sebi laže, kako je sit. Gospodarske brige so nad vsakim zakonom in nad vsako božjo zapovedjo. Tako izgleda naše življenje in tako tudi živimo. Daleč, daleč smo pred pravo borbo. V kupu laži iščemo resnice. Ko smo jo našli, se ne zavedamo, da molimo nemoralno laž!

3.

Kmetsko vprašanje je važno socialno vprašanje sodobne in bodoče družbe. Ni eno podrejenih, temveč ravnopravno, zadeva sociologije, ker brez njega razrešitve ne bo mogoča trdna stavba bodočnosti. Če smo danes na prelomu dveh dob, nam je le težko slutiti, kako bomo zajadrili v novo dobo. Baš radi kmetskega vprašanja. Nikakor si ne smemo domišljevati, da je raziskano do vseh podrobnosti, ali da je morebiti celo v kmetske možgane utrjeno kakšno novo odkritje. So zadeve, ki jih je v stiku s prirodo odkrila kmetska duša kot protinaturno. Civilizacijo n. pr. Pri vsem delu nima v mislih drugega kakor borbo z zemljo. Ročno delo, obrt, propada. In naš kmet je končno le obrtnik, ki je navezan na tisto bore malo izživljanje z ročnim delom. A vendar višje gospodarske ideje, ki jo poznamo pod imenom organizacija, ne pozna. V stiskah in nadlogah jo komaj sluti.

Rešitev kmetskega vprašanja je v socializaciji. Male kmetijice, ki danes jedva diha, treba združiti v večje gospodarske enote, ki bodo kos kljub vsem navalom časa pozitivno graditi boljši kmetski kruh. Marsikateri problem, ki danes pretresa naše domove, bo s tem odpal. Pri industrializaciji zemlje ne bo nihče stradal kruha. Beg s kmetov, izseljevanje i. sl. prikazni bodo prenehale. In takrat bo kmet zares na svoji zemlji svoj gospod.

S tem končam. V razgovorih sem skušal le očrtati to in ono. Seveda bi bilo povedati še marsikaj. Da omenim samo izseljeniško vprašanje, ki ima tipično gospodarsko ozadje. Dalje nevidno kmetsko brezposelnost. I. dr. Treba pa v glavnem razumeti to: brez kmetov ni delavskega vprašanja; kajti drug z drugim sta neločljivo povezana. Pri nas še bolj, ker kolikor imamo industrijskega proletariata, korenini le-ta še z eno nogo v kmetski grudi. Nad obema pa isti Damoklejev meč. — (Konec.)

Albin Podjavoršek, Polje.

Beleške

TLAČANSTVO RUDARJEV V SRBSKIH RUDNIKIH.

Pred meseci je ustavil svoj obrat rudnik Jarando v Srbiji. Do ustavitve velikega obrata je prišlo po strašnih primerih izkoriščanja delavcev in po intervenciji srezkega načelstva in orožništva. Rudarji so bili brez vseh življenjskih sredstev. Rudnik jim je

že dolge mesece dolgoval skromne mezde, in ko je naposled med 600 rudarjev razdelil samo sto hlebov kruha, je prišlo do velikanskega razburjenja in do zatvoritve obrata. Pri preiskavi, katero so izvedla oblastva, se je ugotovilo, da so rudarji celo svojo obleko prodajali okoliškim kmetom za živila in da so morali tako bosí in le napol oblečeni delati v jamah.

Uprava rudnika jim je že od nekdaj odplačevala samo del zaslužka v denarju. Za ostalo pa so dobivali živež iz rudniških skladišč, ki je bil po ceni visoko nad živili okoliških prodajal, po kvaliteti pa pod vsako kritiko. Ugotovljeno je, da datirajo dolgovi na mezdah že dve leti nazaj.

Rudarji povečini niso bili zavarovani in so bili sploh brezpravna raja, za katero so se začeli zanimati šele sedaj, ko so primeri najhujšega izkoriščanja priklopili do vrhunca in da je to izkoriščanje mnogim vzelo že zadnje življenjske moči.

Slične primere izkoriščanja so ugotovili tudi v drugih srbskih rudnikih.

Tako je rudnik »Srpski Balkan« šele v teh dneh pod pritiskom zaječarskega sodišča izplačal delavcem del zaslužka, ki jim ga je dolgoval že dve leti.

Pri rudniku »Jerma« blizu Pirota že od začetka lanskega leta ne izplačujejo nikakih mezd. Dolg na mezdah znaša že poldrug milijon. V zadnjem času so ustavili tudi izdajanje živeža, ki je bil uveden namestu mezd. Ta živež je obstojal iz kg koruzne moke. V zadnjih dneh pa je celo moke zmanjkalo in delavci hodijo bestradani na delo. V rudnikih pa so tudi varnostne razmere vedno slabše in se često dogajajo hude nesreče.

Lastnik omenjenega rudnika je znan večkratni milijonar, ki hodi vsako poletje na Riviero...

Zaslužek v denarju dobivajo sicer v Majdanpeškemu rudniku, a ta zaslužek je zelo skromen in skrčen na največ 16 dni v mesecu. Rudnik je last neke belgijske banke. Dnevne mezde znašajo od 10—20 Din. 16 dnevno delo pa je v veliki nevarnosti in se rudarjem že napoveduje, da se bodo šiti reducirali zaradi vedno večjih zalog in vedno manjšega odjema.

Lastniki teh podjetij se stalno izgovarjajo s »krizo« dasi v svojem razkošnem življenju ne reducirajo niti pare. (»Jutro«)

PREBIVALSTVO RUSKIH MEST.

Mestno prebivalstvo v Rusiji se je v zadnjih letih močno pomnožilo. V zadnjih petih letih je naraslo za 7,5 milijonov duš. Med Murmanskim in Bakujem, Kijevom in Irkutskom je nastalo v zadnjih petih letih 2775 novih naselbin, ki štejejo nad 2 milj. prebivalcev.

V bivših pragozdovih, tundrah in puščavah, kjer ni bilo prej žive duše, živi zdaj na tisoče in tisoče ljudi.

V Sibiriji je nastalo mesto Stalinsk, v Uralu Altaja in Karafandi cveto nove naselbine. A tudi na meji Azije, v središču Kazakstanskih step so vzcvetela mesta z lepim številom prebivalcev in z modernimi pridobitvami tehnike ter kulture.

VATIKAN SANIRA ITALIJANSKA PODJETJA.

Veliko zanimanje v finančnih krogih je vzbudila vest, da se udeležuje tudi Vatikan pri sanaciji največjega italijanskega koncerna plina »Societa Italiana per il gas« v Turinu. Vatikan je za sanacijo tega velikega in dobičkanosnega podjetja, ki je začelo v težkoče samo zaradi poloma nekaterih udeleženih bank, prispeval 27 milijonov lir. V upravni svet sta bila izvoljena kot zastopnika vatikanski odvetnik Francesco Pacelli in ožji sorodnik papeža, grof Ratti.

REFORMIZEM

je že od nekdaj slovel kot lastnost ljudi brez hrbtenice, ki radi lagodnosti snedo svojo neodjenljivost in se prilagode okolju, ki jim je dejansko nasprotno. Če so pa taki ljudje vrhu tega še voditelji in teoretiki kakega pokreta, je pa po vzročeno zlo še večje. To so na svoji koži prav izdatno občutili nemški socialisti. »Spoznanje je prva pot k poboljšanju« pravi preizkušena ljudska modrost. Toda ta modrost se giblje po zdravi ljudski pameti v nasprotjih« zloba — dobrot, pijančevanje — vzdržnost... A kaj bi rekli k takemule spoznanju: preveč smo se udali duhu časa (ali če hočete: preveč smo bili reformistični); hočemo se poboljšati in postati manj reformistični. Tako nepopolno kesanje ne daje jamstva, da ne bi padli v stare grehe in Marx jim zanj gotovo ne bo dal odveze.

J. V.

Iz izkušnje — za uporabo

Pota delavskega samoizobraževanja

DEBATA.

Debata je eno najbolj uspešnih sredstev za izobraževanje. Uvajajo jo s pridom v šole in pri društvenih sestankih je debata ali po domače razgovor najbolj zanimiva točka programa. Zakaj? Zato, ker se pri debati, pri medsebojnem razgovoru vžigajo misli kakor iskre. Na različna mišljenja pridejo različni odgovori in ugovori. Vsakdo lahko pove svoje misli o predmetu in čuje misli drugih. Vsako vprašanje vzbudi odziv. Človek ne more samo premišljati ali pa samo druge poslušati. Narava našega govora je v tem, da čujemo odmev tega govora. Vse to pride pri debati do izraza. Naše misli in dognanja se bijejo z mislimi in dognanji drugih, prepletajo se med seboj in izpopolnjujejo.

Dober je tisti, ki zna debato vzbuditi. Ne zna je vsak. Ne bo je vzbudil tisti, ki predava zviška doli kakor zapovedovalec, češ: tako pravim jaz in tako drži. Ne bo razvil debate tisti, ki bo po predavanju dejal: »No, sedaj sledi pa debata,« ne bo se pa počutil med poslušalci enakega med enakimi. Debater ne sme čakati, da bo kdo vprašal, on pa bo dajal avtoritativne odgovore. Ne. Pravi debater se mora napraviti majhnega in sam vprašati kaj takega, da bi mu odgovoril lahko najbolj zadnji od vseh poslušalcev. Poslušalca mora izzvati v razgovor, vsakogar takorekoč prisiliti, da vprašuje in odgovarja. Ne s fizično ali moralno silo, marveč s silo svoje psihologije. Vsakdo se mora z veseljem udeleževati debate. Vodja debate ne sme z odgovori žaliti vprašalce, čeprav s njegova vprašanja smešna ali celo maloumna.

Tako bo debata zares prinesla veliko znanja, zbistrla bo um, da bo znal hitro slediti mislim, razsojati in delati pravilne sklepe.

H koncu naj spregovorimo nekoliko načelnih besed o še eni športni oz. kulturni panogi človeškega udejstvovanja, ki se je v zadnjih letih zelo razpasla, in to je

FOTOGRAFIRANJE

Ne vemo, če je boj o tem, ali je fotografiranje umetnost ali samo spretnost, končan ali ne. Mi bomo rekli takole: Ako je bistvo umetnosti v tem, da je bitno obeležje ali značaj dobe, v kateri živimo, verno prikazan; ako sta naša misel in čuvstvo suggestivno podana, tedaj lahko z mirno vestjo pristanemo na to, da more biti tudi fotografiranje umetnost in fotografija umetnina. Zmožnost fotografa-umetnika bi bila morda v tem, kakšen motiv si izbere in kako uporablja luč in senco, da povdari značaj predmeta. Ker stojimo na stališču tendenčne umetnosti, naj pribijemo, da se da ravno pri izbihi motiva povdariti socialni oz. nesocialni namen. Kdor hoče resnico zakriti, more to storiti s pomočjo fotografije prav tako dobro, kakor tisti, ki hoče resnico odkriti. Fotografiranje je torej kakor slikarstvo ali katera druga panoga umetniškega izražanja lahko dvorezni nož. Vprašanje je samo v tem, v čegavih rokah je. Za nas mora imeti fotografiranje samo ta namen: odpreti oči vsakomur, nagniti vsakogar, da začne misliti s svojo glavo in iz svojega položaja, da se ne udaja neizvedljivim iluzijam in da pogleda resnici ravnost v oči. Meščanska fotografija slika sladke pejzaže, ovce na paši, cerkvice na holmih, zahod solnca. A nas bodo zanimale slike ki n. pr. kažejo strahovito delo poplave na področju nereguliranih rek, ali pa kadar prikazuje, kako čvrsta volja človekova obvladuje prirodo, izkoriščajoč vodne sile za pridobivanje elektrike, ali kadar se na sliki vidi nepregledno polje, zorano s traktorji. Take fotografije so pravi slavošpevi tehniki in napredku, so živi dokazi človeške sile in poleta. Gledalca dvigajo, ohrabrujejo, vlivajo mu zaupanje v človeško moč.

Nazaj k človeku in njegovim potrebam tudi v fotografiji. Sladkobne pokrajine pa pustimo tistim, ki hočejo oponašati propadajoče slikarstvo, katero je videlo v sliki le spomin na izvestne trenutke v življenju.

(Konec.)

Mladi proletarec

Rdeča „P“

Gospoda Dobrodela so odnesli v posteljo, kjer so ga s primernimi leki kmalu pripravili k zavesti.

Siromakovka se je močno prestrašila. »Vidiš,« je rekla, »Bog te opominja. Le verjemi!« Gospa Dobrodela jo je potolažila, češ, saj ni bilo prvič. Možu pa je rekla

po nemško: »Kolikokrat sem ti že rekla, da se ne razburjaj, pa nič. Še kap te bo zadela lepega dne.«

Potem je pregovorila svakinjo, naj ostaneta z Maticem še čez noč pri njih. Jutri bo tako nedelja, je rekla. Če bo Tonetu kaj bolje, se bodo popoldne še kam odpeljali z avtomobilom.

»Pa naj bo!« je menila Siromakovka in tako je obveljalo.

Fred in Matic pa sta se domenila, da pojdeta v mesto Čuvaja prodajat. Gospodu Dobrodelu ni bilo nič kaj pomisli, da se Matic vprav s Fredom družī. Zakaj ne bi mogel Hugo tega opraviti, ako že mora biti.

Hugo pa ni hotel iti z Maticem. Obveljalo je torej tako, kakor sta se dogovorila Fred in Matic. Bona je Maticovo obleko lepo očedila, Fred pa je zmoledeval od matere nekaj denarja, da bi kupil Čuvaju nov ovratnik.

In sta odšla.

Maticu je bilo prav, da sta sama. Današnji dogodki so vplivali nanj s svojo nerazumljivo grozotnostjo. Rad bi govoril s Fredom o teh stvareh. Zdaj, med potjo bo pravi čas, da ga malo povpraša. Po dolgem obtovaljanju ga je boječe vprašal, zakaj se je danes sprl z očetom.

»Sprl?« Saj se nisem sprl. To je bila le debata, kakršna je pri nas skoraj sleherni dan. Seve, če hočeš, je to tudi neke vrste spor, a ne iz sovražstva. Končno torej ni spor. Moj oče se kajpada pri tem tudi žolči. Jaz pa si iz tega prav nič ne storim. Nasprotno, še v veliko veselje mi je, kadarkoli vidim koga, da se razburja, ko ga potipljem pri njegovi sebičnosti in drugih tajnih slabostih.«

»Pa vendar bi stric skoraj umrl.«

»Pa ne radi najinega spora. Mojih zbadljivk je vaje bolj ko berač mraza. Razdražil ga je tisti brezposelni delavec. Moj oče je filister vseh filistrov, to se pravi povprečen človek, samoljuben in sebičen. Filister je najbolj občutljiv za žalitve tistih, ki jim on deli dobrote. Dobrot ne deli rad, če se ne rentirajo. Pri vsakem meščanu pa je navada dajati vbogajme že radi dobrih manir. Če pa že da vbogajme, potem pričakuje od prejemnika brezmejne hvaležnosti. Gorje, ako kdo zlorabi njegovo dobrotljivost. Zanj se maščuje na sto poštenih. Potepuhov, tatov in drugih izvržkov vendar ne gre podpirati! Kam pa pridemo!«

V tem sta dospela na Aleksandrovo cesto in po njej prav na ono mesto, kjer se je zgodila Maticu tista nezgoda. Matic mu je pokazal kraj.

»Boš videl,« je rekel Fred, »jutri bodo že listi pisali o tvoji pustolovščini. Seveda bodo še povečali vso stvar. Pisali bodo, kako je le za las manjkalo, da ni bilo človeške žrtve. Iz neznatnega dogodka bodo napravili senzacijo, iz muhe konja, kakor se reče. Senzacije so ljudem všeč. Zato jim iznajdljivi časnikarji radi postrežejo z njimi.«

Matic se je zamislil. Časopis, to je bila zanj velika uganka. Biti časnikar, to mora biti čudovit poklic. Dejal je:

»Kaj ne, imenitno mora biti, ako si časnikar in berejo tvoje pisanje vsi ljudje. Pri nas v Revni vasi je občinski sluga, ki zna pisati v časopise. Če kje pogori hiša in pa ob drugih dogodkih, vse lepo sestavi in pošlje v Ljubljano. In potem vsi ljudje berejo tisto. Kamor pride, mu lepo postrežejo, ker drugače bi jih takoj dal v časopis. Tako pravijo. Jaz bi bil tudi rad za časnikarja.«

Fred se je moral nasmejati Maticovemu prostodušnemu pripovedovanju. Potem je odgovoril:

»Res, lep poklic je časnikarski poklic, dokler pišeš iz prepričanja in ne samo zavoljo kruha. Kadar pa mora časnikar pisati tako, kakor mu velevajo drugi, potem postane časnikarska služba prav taka, kakor vsaka druga, le še bolj naporna. Naši časopisi so povečini pod vplivom raznih gospodarskih grup. Kakor te velevajo, tako morajo pisati.«

Matic tega ni mogel razumeti. Morajo? To se pravi, da časopisi pišejo tudi, kar ni res. Da se lažejo. Da pišejo, kakšna je ponekod lakota, čeprav ni res. Čemu bi pisali neresnične stvari. Še gospod župnik so dejali v šoli, da je v Rusiji lakota, ker tam preganjajo hudobni ljudje krščansko vero. In otroci ne smejo moliti k Malemu Jezusu. Vse to je res. Če ne bi bilo res, ne bi tega pisala »Lučka z neba«. Tako so rekli gospod župnik.

Tako je mislil Matic in je to tudi povedal Fredu.

Ta se je nasmejal. »Vaš gospod župnik mora biti začuda naiven človek,« je dejal. »Papir je zelo potrpečljiv. Vse prenese. Ne pravim tega ravno za »Lučko z neba«, ker tega lista ne poznam. Povem ti pa zanimiv primer. Tu v Ljubljani, izhaja dnevnik »Domoljubni Kranjec«. Tudi eden tistih, ki mnogo pišejo o preganjanju vere v Rusiji, Mehiki in Španiji. Pred nekaj meseci je objavil poročilo o slabih razmerah v tovarni Hydra. (Pri Hydri je tudi naš oče v upravnem odboru; to menda veš.) Takoj na-

slednji dan, ko je to poročilo izšlo, je poslalo ravnateljstvo podjetja »Domoljubnemu Kranjcu« v objavo popravek: »Ni res, da je res; marveč je res, da ni res...« itd., kakor se pač ponavadi popravki pišejo. Konzorciju pa je pisalo, da ustavlja vsako inseriranje v »Domoljubnem Kranjcu« radi njegovega, podjetju škodljivega pisanja in da naj list ne pričakuje od podjetja kakršnekoli podpore. Kaj je sledilo? »Domoljubni Kranjec« je prinesel popravek in notico, v kateri zatrjuje uredništvo, da se njihov list vedno bori proti vsem »izrodkom kapitalizma« in da se bo tudi nadalje z apostolsko gorečnostjo proti temu boril. To pot pa je bil, žal, zlobno mistificiran in torej poročilo o slabih razmerah pri Hydri ne odgovarja resnici. Nasprotno! Delovne in mezдне razmere pri Hydri so naravnost idealne in ima vodstvo tovarne vse lastnosti, ki krasijo krščanskega delodajalca. Tako je po vsej pravici in resnici poročal »Domoljubni Kranjec«. V tovarni pa je ravnateljstvo napravilo disciplinirano preiskavo in ker ni moglo izslediti poročevalca, je odpustilo trideset delavcev. Seveda z izgovorom, da ni dela. Za ostale se niso razmere nič izboljšale, marveč še poslabšale. Odpuščeni delavci pa sedaj preklinjajo tistega nesrečnika, ki je poslal poročilo v »Domoljubnega Kranjca«. Mar bi bil pustil vse miru! Prej so imeli vsaj kruh, čeprav slab. Sedaj pa še tega nimajo.»

»Če bi hotel pisati »Doboljubni Kranjec« resnično po pravici —

— pa bi ne mogel. Zakaj potem bi zgubil inserate, ne samo Hydre, marveč skoro vse. Če hočeš namreč pisati za delavca, si proti vsem kapitalistom in potem si pomagaj sam. Razna podjetja se sicer žro med seboj, kadar pa je treba nastopiti proti delavstvu, stopijo vsa složno skupaj.»

Maticu je bilo kakor vsikdar človeku, kadar mu z brezobzirno resnico rušiš lepe predstave o tem in onem. V srcu ostane neko neprijetno čuvstvo praznote in puščobnosti. Naposled je dejal:

»Ti pa vse veš, prav vse. Jaz pa nič takih stvari ne vem. Ali se vsega tega učite v gimnaziji?»

»Kaj še! Vem, ker hočem vedeti. Ker se za to zanimam. Glej, tule v izložbi kitajski porcelan, tamle nasproti pa je razstavljeno blago iz japonske svile. Same dragocenosti. Vse za bogataše. Ti gotovo ne veš, da so pri izdelovanju tega blaga sodelovali tudi otroci. Celo mlajši od naju. Na Kitajskem, Japonskem, v Ameriki in tudi drugod se najemajo tudi otroci za delo v tovarnah. Zato, ker so poceni in tudi zato, ker so za nekatera dela menda prikladnejši od odraslih. Ponekod delajo po deset ur na dan. V slabem zraku, polnem prahu in škodljivih plinov, stoje pri stroju. Bral sem knjigo. Strašne reči, ti rečem. Včasih se zgodi, da otrok zadremlje pri stroju in stroj mu odtrga roko. O vsem tem pa v šoli ne zveš in ne smeš vedeti. Pač pa moraš vedeti za vsa junaštva Aleksandra Velikega in moraš poznati vse Götthejeve ljubice. Danes smo imeli v šoli nemško konverzacijo. Jaz sem bil na vrsti za kratko predavanje, na podlagi katerega naj bi se razvil potem živahen razgovor. Pripovedoval sem o kavi, koliko dela je z njo, vse od obdelovanja kavinah nasadov, obiranje, luščenje, prevažanje, sploh vso pot od začetka do takrat, ko jo postavijo toplo in dišečo nam za zajtrk. Govoril sem o kuljih, pristaniških težakih, o delavcih v luščilnici, o delu in trpljenju vseh teh. Ali misliš, da me je hotel profesor poslušati? Še malo ne. Neprenehoma me je prekinjal z vprašanji: Kje pridelujejo največ kave? Katere vrste so najboljše? Katere izvozne luke za kavo poznate? Naštejte nekaj lastnosti kave »Santos«. In tako dalje. Vse je bilo tako strašno važno, le to ni bilo prav nič važno, kar sem hotel jaz povedati. Naposled me je profesor poslal v klop in tako nisem utegnil končati predavanja. Vidiš, tako so me razjarili danes v šoli, da sem bil še doma ves sršenast.

V tem sta prehodila skoraj vse mesto in sta prišla na Poljane.

»Tako!« je dejal Fred pred neko mesarijo in obstal. »Na mestu sva. Ti pojdi lepo k temu mesarju ter mu ponudi psa. Njegov sin je moj sošolec. Zadnjič je pravil, da jim je poginil velik pes. Zato ga bodo skoro gotovo vzeli. Koliko pa misliš vprašati zanj? Sicer pa boš menda že znal ceniti svojega psa. Pojdi torej, jaz pa skočim ta čas k nekemu svojemu tovarišu v važni zadevi. Dobiva se na istem mestu.»

Ko se je Fred vrnil, je že našel tam Matica, toda poleg tudi Čuvaja.

»Kaj nisi nič prodal? O, ti strahopetec ti! Pojdi, greva skupaj! Prej pa mi še povej vse dobre lastnosti svojega psa!«

In res! Fred je tako dobro mešetaril, da je mesar res vzel psa in izplačal zanj še dokaj veliko vsoto.

Ko pa je bil Matic brez svojega Čuvaja, se mu je žalostno storilo po njem.

»Nič ne maraj!« ga je tolašil Fred. »Manjka psov na svetu!« Čez nekoliko časa pa je nenadoma vprašal Matica:

»Čuj, ali bi prišel Čevaj po sledi domov, ako bi ga postavili na cesto, po kateri ste prišli v mesto?»

»Mislim, da bi. Čemu pa vprašaš?«

»Eh, nič. Kar tako. V glavo mi je padlo.« Potem je Fred obrnil pogovor drugam. »Zdaj sem bil pri predsedniku našega dijaškega literarnega kluba, ali kakor se sedaj imenuje, rdeče »P.«

»Kaj to pomeni: rdeča »P«?»

»Tega ti ne smem povedati, ker je naša tajnost. Član kluba rdeče »P« ne sme izdati nobene tajnosti. Bog obvaruj! Sicer pa boš razumel, ko ti bom vse povedal. V našem razredu so že v začetku tega šolskega leta ustanovili nekateri dijaki takozvani literarni krožek. To se pravi: zbirali so se na sestanke in tam prebirali svoje vzdihne v obliki liričnih pesmi in solzavih črtic. V zadnjem času pa je ta vjokana bratovščina malodane skrahirala. Seveda, saj ni imela nobene prave hrbenice, niti idejne, niti zgolj organizacijske. Jaz sem si pa mislil: Zdaj je čas, da vzameš sam vso stvar v roke in jo prekvasiš z novim duhom. Tako sem tudi storil. Iz literarnega krožka je nastal močan, izobraževalen in doberdelen klub.«

»Potem to ni več isto društvo, v katerem ste brali lepe pesmice, literarni klub, ali kakor se že temu pravi.«

»Na zunaj še vedno. Gospod ravnatelj gimnazije ne pozna drugega kluba v petem razredu gimnazije razen literarnega. Saj ni važen naziv organizacije, ampak njegovo delo je bistveno. Sicer pa je to še vedno nekak literarni klub. Zakaj pa ne! Samo izpopolnjen je z važnejšimi nalogami, nego so n. pr. kovanje pesmic in podobne reči. A vse je tajno. Imamo svoje tajno znamenje, geslo, tajno pisavo, skrivne koticke za sestanke in odboreve seje. Enkrat se zberemo recimo v hotelu Prepih, drugič morda v kavarni Durhug ali pa v salonu hotela Burja. Pa ne smeš misliti, da so to kakšni zaresni hoteli. To so razne lope in kozolci na Ljubljanskem polju in v Mestnem logu. Pri nas je vse tajno.«

»Čemu pa je tajno, če delate samo dobro?« je vprašal Matic.

»Ali ne moreš razumeti? Bolj zanimivo je tako. Takih društev, ki delajo vse javno, je nič koliko. Tajnih pa ne. Pri nas je bolj romantično in zato sila zanimivo. Vsak bi bil rad naš član.«

»Kaj pa delate v tem svojem društvu. Nisi še nič povedal.«

»Na primer: prirejamo znanstvene poučne sestanke, kjer obdelujemo sodobna vprašanja. Revnim učencem preskrbujemo hrano in stanovanje. Takim, ki se težko uče, pa instruktorje, to je domače učitelje. Pa tudi izven šole deluje naš klub. Brezposelnim išče delo, daje jim podpore, kolikor more, pomaga družinam tistih, ki so zaprti radi tatvine ali kakega drugega prestopka. Zaposlene delavce pa navaja, da se strokovno organizirajo. Seve, mnogo od tega imamo šele v načrtu, ker je organizacija še mlada.«

»Ti si gotovo za predsednika?« je bil Matic radoveden.

»Ne! Predsednik je ostal stari. Ravno prihajam od njega. Danes med glavnim odmorom sem predlagal odboru, da se mu izreče nezaupnica radi nerednosti in nespobnosti. Poprej me je vprašal, če še nadalje lahko ostane predsednik, ko je dobil nezaupnico. Dejal sem mu, da lahko, ako ne ve, kaj se spodobi. In je izjavil, da bo še naprej ostal predsednik. Tako, vidiš, hoče biti dandanes že vsako nič kak samosilnik. Je silno samoljuben in domišljav človek. Saj vem, pravi, saj vem, da me ne morete, da sem že ad acta pri vas, toda jaz se ne dam kar tako. — Pa ga bomo že odžagali. Davi se mi je škodoželjno smejal, ko sem pogorel pri predavanju. Že jutri bo dajal odgovor radi nekvalificiranega vedenja. Napišem mu pismo in mu ga na skrivaj vtaknem v knjigo. Potem bo zijal, ko bo nenadoma zagledal pismo in na njem veliko rdečo P.«

Matic bi rad še kaj vedel o klubu rdeče »P«.

Fred mu je razlagal: »Dolžnosti niso majhne. Članarina je določena po premoženjskih razmerah staršev, vendar ne manj kot petdeset par na dan, to je toliko kolikor stane ena zemlja. Tisti, ki smo bogatejših staršev, dajemo po trikrat do petkrat toliko. Za tiste, ki ne zmorejo niti petnajstih dinarjev na mesec, se zbira članarina od onih, ki imajo plačane instrukcije. Nadalje je dolžnost vsakega člana, da čuva klubove tajnosti in da se ne pregreši zoper skupnost. Tožljivce strogo kaznujemo. Zato se pa potegnemo za vsakega, ki mu stori profesor vede ali nevede krivico. Najvažnejša dolžnost vsakega člana pa je, da vrši na svojem domu idejno revolucionarno delo. To se pravi, da odpravlja stare zastarele meščanske navade in razvade, da razkrinkava meščanske laži, da kritizira nesocialno mišljenje in da uvaja v družino našega, novega duha. Naše ideje se sicer šele izoblikujejo, a vsi čutimo, da treba vse staro zavreči in uvesti novo.«

Fred je govoril z navdušenjem o svojih »novih in velikih« idejah. Te ideje so bile nove in velike, ker jih je sam vtelesil v klubu rdeče »P«. Se vse tisto, kar je imela ta rdeča »P« šele v načrtih, je imela zanj vrednost in veljavo resničnosti. Bil je z vso dušo v svoji organizaciji, ki je bila čudovita zmes romantike in stvarnosti, ne zato,

ker bi ta organizacija kaj pomenila, marveč zato, ker je bila njegova zamisel in njegovo delo.

Tudi Matica je prevzelo. Kar na mah mu je postalo vse jasno, kar se je dogodilo po kosilu med Fredom in njegovim očetom. To je toraj Fredovo revolucionarno delo. Ali bi mogel tudi on, Matic, nastopiti tako proti svoji lastni materi. Ne, ne bi mogel. Tudi proti očetu ne, ko bi ga še imel. Starši so starši in jih je treba spoštovati. Tako pravijo tudi gospod župnik.

Tako je tudi povedal Fredu.

»Da, ti lahko tako govoriš,« mu je odgovoril Fred. »Tvoja mati je dobra in moja je tudi. Proti njej nimam nič, ali oče... To še ni vse, kar si danes doživel pri nas. To je le malenkost. Zunanji blesk te je zaslepil, da nisi videl notranje gnilobe. Svoje starše, predstojnike in sploh stare ljudi je treba spoštovati in jih ubogati, pravijo. Jaz pa jih vselej ne morem spoštovati. Upira se mi. Hugo dobro izhaja z očetom, ker mu ni do drugega mimo jedi in spanja in lagodnega življenja. On je »dobri, poslušni sin«, jaz pa izprijenec. Ker imam nekatere svoje nazore, sem pokvarjen. Ker kritiziram krivičnost in neusmiljenost in ker presojam človekovo krščanstvo ne po besedah, ampak po delih, zato sem — tepen... Več ti ne bom pravil, ker bi ne bilo lepo.«

Maticu se je zdelo ob teh besedah, da veje iz njih velika žalost. Zato je poizkušal izreči nekoliko tolažilnih besed. Fred pa se je veselo nasmejalo.

»Misliš, da sem žalosten in zagrenjen? Kaj šel! Sprva, ko sem prihajal k spoznanju, sem bil res; sedaj sem se pa že privadil. Še več! Veliko veselje imam do življenja, čutim to veselje. Mislim, da je dobilo moje življenje smisel, ki ga prej ni imelo in ga Hugojevo in drugih še sedaj nima. Moje veselje je drugačno nego veselje tistih, ki žive le radi uživanja. V borbi najdem zadovoljstvo in v uspehih svojo srečo...«

»Posebne vrste človek, tale Fred,« je pomislil Matic, ko sta vstopila v vežo Dobrodele vile.

Zvečer je Dobrodel nekoliko vstal. Po večerji so sedeli vsi skupaj na balkonu, dokler se ni shladilo. Iz salona je donela krasna glasba — radio-aparat jo je prinašal od bogve kod in je dajala večeru še poseben čar. Sedeli so v prijaznem pomenku, kakor da bi se ne bilo nič zgodilo. Siromakovka je celo vprašala brata, ali bi mogel Maticu vezati birmo. Dogovorili so se tako, da bo Dobrodel vpisan kot boter, zastopal ga bo pa kdo drugi. Matic je takoj rekel, da naj bo Fred tisti zastopnik.

Za ponoči so postlali Maticu v sobi, kjer sta spala Fred in Hugo, materi pa v posebni sobici.

Ponoči, bilo je gotovo že čez polnoč, ko je odšla tudi služinčad že spat, je Fred potohoma vstal, se napravil in neslišno odšel iz sobe. Matic, ki ni mogel spati, ga je opazoval. Slišal je tudi, kako je šel po stopnicah in kako so zaškripala večna vrata. Vstal je in odgrnil zaveso pri oknu. V mesečini je videl, kako je odšla Fredova postava hitrih korakov proti mestu. Legel je spat, a zaspati še dolgo ni mogel. Naposled je le zadremal.

Ko se je zjutraj zbudil in je pogledal na Fredovo posteljo, je bil Fred res v njej in je še krepko spal. Ali se mu je le sanjalo, da je videl ponoči Freda oditi?

Ko sta bila pozneje v kopalnici sama, ga je vprašal, kje je bil ponoči. Fred je bil presenečen, ker ga je bil oni videl. Odgovoril je le na kratko, da je to v zvezi z rdečo »P« in ga prosil, naj nikomur o tem ne pravi.

Popoldne, ko že ni več pripekalo solnce z največjo močjo, sta se Siromakova napotila domov. Šla sta peš. Gospod Dobrodel se je sicer ponudil, da ju odpelje dobršen kos pota, a sestra ni hotela. Rekla je, da se človeku izpod slamnate hiše ne spodobi da bi se vozil v avtomobilu.

In tako sta peš merila pot vse do doma. Tiho, vsak v svoje misli zatopljena sta se bližala domači vasi. Matic je mnogo premišljeval o Fredu in njegovi rdeči »P«. Stožilo se mu je po Čuvaju. Čim bolj sta se bližala domu, tem bolj je čutil, kako bo vse prazno in dolgočasno doma. Kako se bo mogel privaditi biti brez Čuvaja, te prijazne in razumne živali.

Komaj pa sta prišla na dvorišče — čudo prečudno! — jima je pridirjal nasproti — Čuvaj. Veselo ju je obskakoval, lajal in cvilil, kot še nikoli.

Matic je bil ves iz sebe. S solzami neznanske radosti se je usedel na hišni prag, objemal Čuvaja in vzklikal:

»Mati, to mi je pa Fred napravil!! Fred mi je vrnil Čuvaja!«

(Konec.)

